

genančios, varančios ją vis pirmyn, neleidžiančios įgrimzti užtakyje, be paliovos žandinančios ir ugdančios vaizduotę. Taip mūsų

senoji dvasinė tradicija iki šiol nejučia tebegyvena mumyse ir, gindama nuo vienareikšmiškumo, palaiko mus gyvus.

Dainius Razauskas

Muzika ir muzikantai tradicinėse rytų aukštaičių vestuvėse

Šiais metais Vilniaus knygų mugėje buvo gražiai pristatyta Gailos Kirdienės sudaryta ir parengta knyga *Tradicinė rytų aukštaičių vestuvių muzika*¹. Jos ir dviejų kompaktinių plokštelių parengimą bei leidybą parėmė Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija ir Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondas, o 2009 m. pabaigoje išleido „Krontos“ leidykla. Leidinį sudaro mokslinis įvadas, jo neatsiejama dalis – dvi kompaktinės plokštelės, kuriose randame 60-ies kūrinių garso įrašus, šių kūrinių melodijų ir teksto transkripcijos, beveik visą šimtmetį (1910–2009) aprėpiančios nuotraukos, 1932 m. pučiamųjų orkestro natų pavyzdžiai.

Humanitarinių mokslų daktarė, etnomuzikologė ir smuikininkė G. Kirdienė gerai žinoma kaip lietuvių smuikavimo tradicijos tyrėja. 2000 m. ji paskelbė disertacijos pagrindu parengtą monografiją *Smuikas ir smuikavimas lietuvių etninėje kultūroje*², kuri vertintina kaip pirmasis išsamiai ir nuodugnai lietuvių tradicinį smuiką ir smuikavimą nagrinėjantis darbas³. G. Kirdienė ištiria ne tik šio instrumento sandarą, liaudies smuikų gamybos Lietuvoje tradicijas, bet ir gilina i mitines bei simbolines smuikavimo prasmes, smuikininko vaidmenį kaimo bendruomenės papročiuose. Daug dėmesio knygoje skiriama ir smuikavimo tradicinėse vestuvėse nagrinėjimui. Į monografiją „netilpusius“ skyrius apie lietuvių liaudies smuikininkų grojamą

repertuarą, griežimo būdus ir stilius kompensuoja gausybė mokslinių straipsnių, kuriuose G. Kirdienė tiria skirtingų Lietuvos regionų smuikininkų griežimo ypatybes, atliekamus kūrinius ir jų savitumus, kitus liaudiško smuikavimo tradicijos aspektus. Nemaža dėmesio mokslininkė skiria ir liaudies muzikos transkribavimui. 2007 m. Lietuvos liaudies kultūros centras išleido jos parengtą smuiko muzikos transkripcijų rinkinį *Lietuvių liaudies smuiko muzika: 100 kūrinių*⁴. Tikriausiai neklysiu teigdama, kad šios temos pasirinkimui didelės įtakos turėjo smuikininkės profesija ir ilgametė G. Kirdienės patirtis dalyvaujant ir vadovaujant folkloro grupei „Griežikai“. Kartu su savo vyru, etnomuzikologu Arvydu Kirda, daugiau nei prieš dešimt metų įkūrė „Griežikus“, jie nuolatos koncertuoja įvairiuose folkloro festivaliuose, tarptautinėse konferencijose, yra išleidę tris kompaktines plokšteles.

Akivaizdu, kad naująją studiją G. Kirdienė ne tik tęsia daugelį metų vykdomus tyrimus, bet ir plečia jų lauką. Pratarinėje autorė rašo, kad šiame „leidinyje pirmąkart pristatoma tradicinė rytų aukštaičių (Anykščių, Ignalinos, Molėtų, Rokiškio, Širvintų, Švenčionių, Ukmergės, Utenos ir Zarasų rajonų) vestuvių muzika, kurią nuo seno atlikdavo muzikantai. Leidiniu siekiama užčiuopti dar teberusenančią tradiciją ir perteikti ją jaunajai kartai, pažymint svarbiausias vestuvių dalis, apeigas, jų prasmę ir joms pritingančius tradicinius, rytų aukštaičiams kuo būdingesnius muzikos kūrinius: maršus, šokius, dainas, apdainavimus“⁵.

¹ *Tradicinė rytų aukštaičių vestuvių muzika*, sudarė ir parengė Gaila Kirdienė, Vilnius: Kronta, 2009. – 192 p. + 2 komp. pl.

² Gaila Kirdienė. *Smuikas ir smuikavimas lietuvių etninėje kultūroje*, Vilnius, 2000.

³ Rūta Žarskienė. Gaila Kirdienė. *Smuikas ir smuikavimas lietuvių etninėje kultūroje*, Vilnius, 2000. – 303 p.: [Recenzija], *Tautosakos darbai*, 2003, [t.] XVIII (XXV), p. 247–250.

⁴ *Lietuvių liaudies smuiko muzika: 100 kūrinių*, [sudarė ir parengė Gaila Kirdienė, natografas Kazimieras Šermukšnis], (*Lietuvių liaudies instrumentinė muzika*), Vilnius, 2007.

⁵ *Tradicinė rytų aukštaičių vestuvių muzika*, p. 16.

Imtis šio darbo autorę paskatino jos pačios sumanytas ir 2005 m. kartu su Rytų Lietuvos kultūrinės veiklos centru vykdytas projektas „Tradicinė vestuvių muzika“. Jo metu ir buvo aplankyta didžioji dalis muzikantų, įrašyta jų atliekama muzika (iš viso skelbiama trisdešimt šešių liaudies muzikantų pagriežti kūriniai). G. Kirdienė visur pabrėžia (tai atsispindi ir leidinio pavadinime), kad ji tiria būtent rytų Aukštaitijos vestuvių tradiciją. Kaip žinome, jau daugelį metų įvairių sričių mokslininkai – kalbininkai, etnologai, etnomuzikologai – nesutaria dėl rytų Aukštaitijos ir rytų Dzūkijos ribos. Etnografiniu požiūriu ją būtų galima brėžti vienaip, tarmių – kitaip, muzikiniu – dar kitaip. Tarp savęs nuolatos diskutuoja ir etnomuzikologai. 2009 m. pabaigoje pasirodė naujausias šiai temai skirtas darbas – Daivos Račiūnaitės-Vyčinienės straipsnis „Rytų dzūkai“ ar „rytų aukštaičiai“: termino ir muzikos dialekto problema⁶. Jo autorė prieina išvadą, kad Adučiškio, Tverėčiaus, Gervėčių apylinkių dainuojamasis folkloras laikytinas rytų dzūkų muzikinio dialekto pagrindu, o pats dialektas buvo paplitęs kur kas plačiau. Reikėtų pažymėti, kad ne tik G. Kirdienė, bet ir kiti etnomuzikologai Ignalinos ir Švenčionių rajonus priskiria Aukštaitijai⁷, nes šio regiono folklore gausu ne tik dzūkiškų, bet ir aukštaitiškų bruožų. Galbūt šią ribinę teritoriją ir savitą Švenčionių-Ignalinos muzikinį dialektą vertėtų įvardyti kaip rytų Lietuvos, nesistengiant jo išsprauti nei į dzūkišką, nei į aukštaitišką tradiciją?! Kita vertus, jeigu jau kalbame apie rytų Aukštaitiją, tai kyla klausimas: kodėl autorė į savo studiją neįtraukė kaimyninių Kupiškio ir Biržų rajonų? Peržvelgus studijoje skelbiamą repertuarą akivaizdu, kad ir šių rajonų muzikantai

⁶ Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė. „Rytų dzūkai“ ar „rytų aukštaičiai“: termino ir muzikos dialekto problema, *Tautosakos darbai*, 2009, [t.] XXXVIII, p. 126–148.

⁷ *Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika. 1935–1941 metų fonografo įrašai*, sudarė ir parengė Austė Nakiėnė ir Rūta Žarskienė, Vilnius, 2004; Aušra Žičkienė. Baltarusių tautosaka iš Vilniaus Ivano Luckevičiaus gudų muziejaus Lietuvių tautosakos rankraštyne, *Tautosakos darbai*, 2006, [t.] XXXII, p. 242–255; ir kt.

per vestuves tradiciškai atlikdavo tuos pačius kūrinius.

Įvadas, kurio struktūra visiškai atitinka mokslinę studiją, suskirstytas į keliolika nedidelių skyrelių. Net penkiolikoje iš jų, remiantis Angelės Vyšniauskaitės ir kitų etnologų darbais (tai rodo literatūros sąrašas), mėginama atkurti tradicinių vestuvių eigą, pateikiant ją per vestuvių muzikantų ir muzikavimo prizmę. Pirmuose skyreliuose pateikiama labiau apibendrinta instrumentologinė medžiaga, aprašomi tiriamo regiono vestuviniai ansambliai ir jų atliekamas repertuaras. Čia randame daug vertingos faktinės medžiagos, surinktos iš istorinių šaltinių ir užrašytos autorės vykdytų ekspedicijų metu. G. Kirdienė, nušviendama vestuvių ansamblių retrospektyvą (nuo XIX a. pabaigos) ir įvairovę, pagrįstai pažymi, kad rytų aukštaičių instrumentarius iš kitų etnografinių sričių išsiskiria dūdmaišiu (*dūda*), kuriuo Švenčionių krašte per vestuves dar grota XX a. pradžioje. Ji netgi kelia klausimą, ar tik ne dėl šio instrumento rytų aukštaičiai, kaip ir dzūkai, grojimą ir kitais instrumentais – armonika, smuiku – galėjo pavadinti *dūdavimu*. Mokslininkė pabrėžia, kad visai Aukštaitijai (beje, kaip ir Žemaitijai – R. Ž.) XX a. pirmoje pusėje ir vėliau labai būdingas klarnetas. Tačiau tai, kad prieš Antrąjį pasaulinį karą Zarasų, Utenos, Anykščių ir ypač Švenčionių apskrityse per vestuves grojo ir nedideli pučiamųjų orkestrėliai, – visiškai nauja informacija! Nors panašių faktų buvo užfiksuota ir Suvalkijoje, tačiau iki šiol manyta, kad tai išskirtinis Žemaitijos instrumentinio muzikavimo bruožas⁸. Ši studijos skyrių norėtusi papildyti duomenimis, kad XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje per vestuves dar buvo muzikuojama ir senaisiais etniniais instrumentais. Antai Dusėtų, Antazavės,

⁸ Knygos recenzentė 2009 m. paskelbtame straipsnyje tiria pučiamųjų orkestrų tradiciją ir atskleidžia juos buvus ypač mėgstamus XX a. pirmoje pusėje visoje Lietuvoje, tačiau pažymi, kad Žemaitija vis dėlto išsiskiria iš kitų etnografinių sričių liaudiškos muzikavimo pučiamaisiais tradicijos išsivystymu ir populiarumu (žr. Rūta Žarskienė. Pučiamųjų instrumentų orkestrai tradicinėje Lietuvos kultūroje: nuo didikų rūmų iki sodžiaus, *Tautosakos darbai*, 2009, [t.] XXXVIII, p. 149–168).

Jūžintų ir gretimose apylinkėse (dabar Zarasų ir Rokiškio r.) skudučiais tūtuodavo net ir „vesaliose“⁹. Kad tai nėra atsitiktinis paminėjimas, rodo atitikmenys Biržų apylinkėse. Biržietis skudutininkas Kostas Burbulis pasakojo: „Kai [vestuvėse] užtraukėm „Untytę“, tai ir muzikantų neberekėjo. Net dvi dienas skudutavom. O kai atvažiuovom pas jaunąjį į Lygalaukių kaimą, tai maršą jauniems, vietoj muzikantų, išdrožėm mes.“¹⁰ Iš šių paminėjimų aiškiai matyti, kad skudučiavimo „rimta“ vestuvių muzika tuo metu niekas nebelaikė, nes „tikrieji“ vestuvių muzikantai jau grojo smuiku, cimbolais, armonika ir kitais, gerokai vėliau į liaudies tradiciją įėjusiais, instrumentais. Tačiau šie faktai taip pat galėtų rodyti, kad anksčiau ir senieji muzikos instrumentai turėjo savo funkciją vestuvių apeigose. Šią recenzentės prielaidą paremtų ir G. Kirdienės net du kartus skelbiamas svočios apdainavimas „Svočiute pumpurė“, užrašytas Ukmergės ir Anykščių rajonuose. Kaip tik tas, kurį padainavo ir Peterburgo armonika pagrojo anykštėnas Albertas Paškevičius, atitinka Stasio Paliulio 1936 m. Pandėlio valsčiuje užrašytą šio apdainavimo variantą, atliekamą keturių skudutininkų ir birbynininko¹¹. Visiškai sutampa pirmoji melodijos ir teksto dalis, kurią tarp grojimo padainuodavo birbynę pūtęs muzikantas.

Apibūdinama vestuvėse muzikantų atliekamą repertuarą mokslininkė pastebi, kad vieni jų aktyviai dalyvavo užvedant „privalomas“ apeigines dainas, kiti pritarė dainininkams, tretį aiškino, esą muzikantui pakanka tik groti. Vis dėlto, pasiklausius šiuolaikinių vestuvių muzikantų įrašų, pasidomėjus atlikimo būdais ir stiliais kituose etnografiniuose

se regionuose, akivaizdu, kad ypač XX a. antroje pusėje–XXI a. pradžioje iš vestuvių muzikantų tikimasi ne tik grojimo, bet ir dainavimo. Beveik visi muzikantai mokėjo mergvakario, išlydėjimo į jungtuves, jaunųjų pulko bei svečių apdainavimo ir kitokių dainų. Tačiau pažymėtina, kad išradingesni, naujovių ieškantys liaudies muzikantai grodami jau bandė dainuoti ir gerokai anksčiau. Kad tai galėjo būti ganėtinai vėlyva tradicija (tai atspindėta ir G. Kirdienės studijoje), puikiai iliustruoja dvidešimtmečio dzūkų muzikanto Juozo Krušnos pavyzdys. Pritardamas smuiku, 1940 m. į fonografo plokšteles jis įdainavo aštuoniolika iš savo močiutės išminktų dainų ir paaiškino, jog tai padaryti sumanęs jis pats, nes apylinkėje tokio įpročio – dainuoti pritariant sau smuiku – nėra ir nebuvo¹².

Daug įdomių ir iki šiol nežinotų dalykų randame ir muzikantų vaidmenį tradicinių vestuvių metu nagrinėjančiuose skyriuose. Muzikantai pradėdavo griežti dar vestuvių išvakarėse – per mergvakarį ir bernvakarį (didvakarį). Įdomu, kad XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje muzikantai kartais grieždavo tik jaunojo namuose. Gražiai aprašytos ir senovinės muzikantų „varžytuvės“. Jos vykdavo pasitinkant ir pašaipiai apdainuojant (*aplojojant*) į nuotakos namus atvykusį jaunojo pulką. Vienas svarbiausių vestuvių momentų, kuris išlikęs ir iki šių dienų, yra jaunųjų išlydėjimo į jungtuves apeigos. Čia taip pat svarbus vaidmuo tenka muzikantams – jie turi sugraudinti nuotaką. „Neuvo vestuvių, kad jaunosios nepravirkdytum. <...> Tradicija buvo tokia, kad kaip gi jaunoji per savo vestuves neverks? Jei neverks, nebus jai laimingo gyvenimo“, – G. Kirdienė pasakojo ukmergiškis muzikantas Petras Pilka¹³. Autorė pa-

⁹ Antano Mažiulio duomenys, užrašyti XX a. ketvirtajame dešimtmetyje (žr. LTR 1246-21).

¹⁰ *Stasys Paliulis*. Apaščios apylinkių liaudies muzikantai, kn.: *Aš išdainavau visas daineles: Pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus*, d. 1, sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Vilnius, 1985, p. 128; Rūta Žarskienė. Lietuvių etninės muzikos atlikėjas: įvaizdis ir tradicija, *Tautosakos darbai*, 2005, [t.] XXX, p. 112–121.

¹¹ *Lietuvių liaudies instrumentinė muzika: Pučiamieji instrumentai*, sudarė ir paruošė Stasys Paliulis, Vilnius, 1959, p. 289.

¹² Rūta Žarskienė. Regioniniai lietuvių etninės instrumentinės muzikos savitumai. XX a. pirmosios pusės tyrimai, *Lietuvos etnologija*, 2007, [t.] 7 (16), p. 103–123; LTR 2320, p. 1.

Smuiku sau pritarė ir kitas prieškarjė į fonografo plokšteles įrašytas muzikantas, anykštėnas Juozas Ulba (žr. *Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika. 1935–1941 metų fonografo įrašai*, p. 154–156).

¹³ *Tradicinė rytų aukštaičių vestuvių muzika*, p. 34.

grįstai mano, kad ši tradicija tarsi pakeitė prieš šimtmetį „privalomus“ jaunosios verkavimus. Todėl natūralu, kad populiariausias jaunųjų į vestuves išlydėjimo dainos buvo pradėtos griežti kaip atsisveikinimo maršai. Ryškiausias pavyzdys – populiariods aukštaičių dainos „Sėskis, sesute, užu stalelio“ variantai, šiaudien neretai vadinami vestuviniu atsisveikinimo maršu. Kai kurie tradiciniai maršai galėjo būti griežiami tiek išleidžiant, tiek sutinkant jaunuosius, tačiau mokslininkė pažymi, kad išleistuvių ir sutiktuvių maršai dažniausiai skyrėsi. Išleistuvių maršai galėjo būti ir minorinio pobūdžio, kaip minėta, pagrįsti graudžiomis dainų melodijomis.

Kitas ne mažiau svarbus momentas, kai muzikantai privalėjo dalyvauti, buvo jaunųjų sutikimas. Kad galėtų su muzika sutikti parvažiuojantį pulką, muzikantai pralenkdavo visus vežimus ir skubėdavo grįžti pirmieji. Ypatinę šio momento svarbą rodo ir tai, kad XX a. pirmoje pusėje Ukmergės apskrityje tėvai išeidavo sutikti jaunavedžių tik pagriežus sutikimo maršą. Pažymėtina, kad muzikantai grieždavo jaunesiems sutikimo maršą ir XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje tradiciškai švenčiamose vestuvėse. Mokslininkė atkreipia dėmesį, kad nors dažniausiai buvo griežiamas visoje Lietuvoje mėgstamas „Suk suk ratelį“, tačiau rytų aukštaičių muzikantai mokėjo ir keletą tik savo kraštui būdingų maršų. Remdamasi A. Vyšniauskaitės tyrimais, G. Kirdienė teigia, kad ne tik lietuviams, bet ir visoms germanų, romanų, slavų tautoms žinomi *bromai*, *bromos* – paprotys, kai vestuviniams užtveriamas kelias. Autorė pateikia Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos skyriaus archyve saugomame rankraštyje Adutiškio apylinkėse užrašytą labai įdomią šio papročio versiją. Pasitikdamas jaunuosius, visas kaimas stavydavo vartus ir ant jų užrašydavo: „Rubežius“. Vartus saugodavo persirengėliai – *žalnierius*, čigonas, prie stalelio stovėdavo *doktorius*, „gydantis negaluojančius vestuviniukus, už ką jie turėdavo užsimokėti“¹⁴. Komentuojant šį, iš pirmo žvilgsnio gana keistas raiškos formas įgijusį paprotį, norisi atkreipti dė-

¹⁴ *Ten pat*, p. 38.

mesį, kad Adutiškio apylinkės, kaip ir visas Vilniaus kraštas, XX a. pirmoje pusėje dvidešimt metų buvo okupuotas kaimynės Lenkijos. 1939 m. Vilnius grįžo Lietuvai, o ši kraštą užėmė sovietinės Rusijos kariuomenė ir prijungė prie Baltarusijos. Nuo Švenčionių kilusi pateikėja recenzijos autorei pasakojo, kad per jų kaimui priklausančius laukus ėjo rusų kareivių saugoma apsauginė juosta (*palesà*), o kiek toliau – ir naujoji siena, vadinama *rubežiumi*. Ji prisiminė, kad buvo labai šalta žiema ir rusų kareiviai užeidavo į jų namus apšilti. Kaimo žmonės labai nenorėjo likti atskirti nuo tėvynės ir manė, kad už *rubežiaus* jie būtų daug laimingesni ir gerai gyventų, nes ten – Lietuva. Manė, kad knygoje skelbiamas aprašas unikalus tuo, kad jame aiškiai matome, kaip sufoklorejo realūs Lietuvos prieskario istorijos įvykiai ir tapo liaudies papročiu, tradicijų dalimi.

Rytų Aukštaitijoje buvo populiarūs įvairiausi vestuviniai apdainavimai. Ypač ilgai ši tradicija išsilaikė Švenčionių ir Ignalinos rajonuose; ten juos iki šiol dar prisimena vyresnės kartos žmonės. Labiausiai buvo mėgstama apdainuoti svočią, piršlį, jaunikį bei pabrolius, šeimnininkes ir pačius muzikantus. Dažniausiai dainuodavo ne kviestiniai svečiai, o kiti kaimo gyventojai, vadinami *guogiais*, atėję pasižiūrėti vestuvių. Iki pat XX a. antros pusės vestuvės buvo viso kaimo šventė, o pasišokti atėdavo net ir gretimų kaimų jaunimas¹⁵. Baigiantis vestuvėms, kviestiniai svečiai patys sau padainuodavo namo varančių apdainavimų, kad pernelyg įsilinksminę neužsibūtų ir netrukdytų šeimnininkams susitvarkyti. Šiame leidinyje skelbiama nemaža įvairių apdainavimų, dainuojamų išperkant stalą ir sodą, prašant svočios vaišių, kariant piršlį, kuriuos mokėdavo ir vestuvių muzikantai.

Knygoje gražiai aprašomi ir kiti vestuvių papročiai. Tradiciškai švenčiamose vestuvėse buvo labai svarbios ir jaunųjų sugultuvių bei prikeltuvių apeigos. Jaunavedžiai dažniausiai būdavo guldomi muzikantams griežiant mar-

¹⁵ Ši tradicija gana ilgai išsilaikė pietryčių Lietuvoje. Kadangi ši teritorija XX a. pirmoje pusėje buvo okupuota, Valakų reforma čia nebuvo vykdyta ir kaimai liko neišskirstyti į vienkiemus.

šą, iškilmingai išlydimi visų vestuvininkų. Tačiau kur kas svarbiau buvo tinkamai juos prikelti; anksčiau už muzikantus prabudę jaunavedžiai netgi nedrįsdavo išeiti iš svirno (klėties), kol jų „nepažadindavo“ muzikantai. Pietryčių Lietuvoje netgi tikėta, kad be muzikos prikelti jaunieji gali nesulaukti vaikų. XX a. pirmoje pusėje visoje Lietuvoje jaunieji ir kiti vestuvininkai būdavo prikeliami su muzika, dainomis ir triukšmu. Dažniausiai buvo grojami maršai, rečiau – dainos, šokiai. Jaunieji muzikantams dosniai atsilygindavo: jaunamartė juos apjuosdavo lininiu rankšluosčiu ar stuomenu, jaunasis, pabroliai užmokėdavo. Pasak mokslininkės, kai kuriose apylinkėse jaunieji buvo žadinami ne įprastais muzikos instrumentais (arba kartu su *muzika*), o įvairiais triukšmą keliančiais buities įrankiais ar rakandais. Šitai patvirtina ir archyviniai duomenys. Ketvirtajame XX a. dešimtmetyje Dusetų, Jūžintų ir kitose apylinkėse tautosaką rinkęs ir kaimo papročius aprašęs A. Mažiulis teigia, kad tokie „instrumentai“, kaip krosniadangtė, kibiras ir pjūklas, yra „tradiciniai, visada vartojami ir kiekvienose jaunųjų keltuvėse būtinai [pabraukta užrašytojo – R. Ž.]“¹⁶. G. Kirdienė pastebi, kad prikeltuvių papročiai bent jau išoriškai buvo itin gerai išsilaikę ir XX a. pabaigoje. Muzikantai eidavo kelti ir pas kaimynus nakvojančių vestuvininkų, iškilmingai, su maršu juos vesdavo prie stalo.

Rytų Aukštaitijoje, kaip ir Dzūkijoje, jau XX a. pirmoje pusėje tradicija buvo tapęs rinkliavos muzikantams paprotys, G. Kirdienės duomenimis, priklausomai nuo paros laiko dažniausiai vadintas *laba diena* arba lenkiškos kilmės pavadinimu *dziendobra(s)* bei *labas rytas*, *labas vakaras*. Muzikantai apgrojimus paprastai pradėdavo nuo piršlio ir svočios, paskui grieždavo jauniems, pabrolių poroms ir kitiems svečiams. Prieš grodami, muzikantai turėdavo pasveikinti ir žodžiais, pasakyti linkėjimus. Pasak mokslininkės, būdavo ir tam reikalui skirtų į maršą panašių pasveikinimų. Paprastai muzikantai grieždavo maršą, šokį ar dainą, o XX a. antroje pusėje *labas rytas* dėl radijo ir televizijos

įtakos pradėjo išvirsti į „pageidavimų koncertą“¹⁷. Aukštaitijoje gyvavo ir kitas senas paprotys – per *labą rytą* dalį uždirbtų pinigų ar butelį svaigalų iš muzikantų išsireikalaudavo šeiminkės. G. Kirdienės nuomone, rinkliava muzikantams, o kartu ir šeiminkėms atsirado nykstant vestuvių apeigoms, po kurių jie būdavo apdovanojami. Šitokioms rinkliavoms papročiuose galima aptikti įvairiausių apeigų (jaunosios ir jaunojo apdovanojimo, marčios šokdinimo ir kt.) nuotrupų.

Muzikantai nuo senų laikų dalyvaudavo vestuvėse iki pat jų pabaigos ir grieždavo išlydėdami namo išvykstančius vestuvininkus. Nuo XX a. vidurio vestuvės dažniausiai buvo baigiamos piršlio korimu, kuriame muzikantai jau neprivalėjo dalyvauti. G. Kirdienė taikliai pastebi, kad anksčiau „visai muzikai“ paprastai vadovaudavo piršlys, o nuo XX a. antros pusės šias funkcijas po truputį perima muzikantai. Jiems tenka ne tik linksmininti svečius – groti šokiams, užvesti bei pritarti dainoms, bet ir vadovauti vestuvių apeigoms.

Perskaičiusi studiją nuo pradžios iki galo, labiausiai pasigėdau nors nedidelio skyrelio apie muzikavimą vestuvėse XX a. antroje pusėje–XXI a. pradžioje. Negali sakyti, kad apie tai autorė visiškai neužsimena. Vieną kitą sakinių, kartais pastraipą galima rasti senųjų tradicinių vestuvių aprašymuose, tačiau specialaus dėmesio šiuolaikiniam vestuvių muzikanto vaidmeniui autorė neskyrė. (Nesant atskiros skyriaus apie nūdienos vestuvių tradicijas, atsiranda tam tikras neatitikimas, nes leidinyje skelbiami kūriniai, įrašyti XXI a. pradžioje.) Vėlyvojo laikotarpio vestuvių muzikantų funkcijas gvildenantis skyrius būtų informatyviai atskleidęs dumplinių instru-

¹⁷ 2007–2008 m. užrašinėjant folklorą Dzūkijoje, ne vienas vestuvėse griežęs muzikantas skundėsi, kad būdavo labai sunku išpildyti vestuvininkų pageidavimus, nes nemokėdavo prašomų dainų. Nenorėdami atsilikti nuo to meto madų, kai kurie liaudies muzikantai pradėjo įsirašinėti į magnetofono juosteles per radiją transliuojamus lietuviškos estrados koncertus, paskui išsišifruodavo dainų tekstus ir iš klausos stengdavosi atkurti melodijas, repetuodavo (žr. Rūta Žarskienė. Dzūkijos instrumentinis muzikavimas: Veisiejų–Lazdijų krašto tyrimai, *Liaudies kultūra*, 2010, Nr. 1, p. 34–42).

¹⁶ LTR 1246–40.

mentų įsigalėjimo procesą (tai atspindi ir garso įrašai), parodęs tradicijos transformaciją nuo ypač svarbios, tolesnį žmogaus gyvenimą lemiančios, abiejose jaunavedžių pusėse keletą dienų vykusios apeigės iki vieną dvi dienas švenčiamų vestuvių baliaus. Leidinyje pasigesta ir kai kurių kitų dalykų. Pavyzdžiui, nenurodyta garso įrašų ir fotografijų archyviniai šifrai. Cituojama literatūra žymima ne mokslo darbams įprastu būdu, o literatūros sąrašo eilės numeriu; prie kūrinių transkripcijos nepažymėta, kad tas pats muzikantas įgrojo ir pirmą, ir antrą balsą, ir t. t. Klausydamosi įrašų pasigedau žymaus Ignalinos krašto muzikanto Jono Lechovicko atliekamų kūrinių, nors leidinyje skelbiama jo kartu su kitais muzikantais griežiama polka. Manau, kad šio talentingo liaudies cimbolininko paskambinti tradiciniai šokiai, maršai, dainų melodijos tikrai būtų praturtinę leidinį.

Baigiant recenziją, maga dar kartą pagirti Gailą Kirdienę už puikų sumanymą ir kruopščiai atliktą darbą. Jos parengtas leidinys vertingas trimis aspektais: mokslinė studija, kurioje nušviečiamas muzikanto ir muzikavimo vaidmuo tradicinėse rytų aukštaičių vestuvėse; naujausiais vestuvių mu-

zikos kūrinių įrašais, atspindinčiais įvairiais laikotarpiais muzikantų griežtą repertuarą; ir šių kūrinių transkripcijomis, kuriomis galės pasinaudoti folkloro ansamblių, kaimo kapelių vadovai bei dalyviai. Prie transkripcijų pateikiami muzikantų ir leidinio sudarytojos komentarai. Knygos gale randame muzikos atlikėjų ir kitų pateikėjų sąrašus, abėcėlinę kūrinių rodyklę. Leidinio vertę didina ir gausios XX a.–XXI a. pradžios vestuvininkų ir atskirų vestuvių momentų nuotraukos, kuriose išryškėja ne tik to laikotarpio mados, aplinkos ar buities detalės, bet ir nuolatos kintančios instrumentinio muzikavimo tradicijos. Šis leidinys – ne tik naujas žingsnis etnologijoje, bet ir svarbus jos šaltinis, įamžinantis XX a. antroje pusėje per vestuves grotą repertuarą, atskleidžiantis liaudies muzikantų griežimo stiliaus ypatumus, įvairiopa nušviečiantis vis dar rusenančią autentišką vestuvių muzikavimo tradiciją. Labai norėtuši, kad išsipildytų pratarmėje išsakyti autorės lūkesčiai, ir ši knyga, tapusi tradicinio muzikavimo vestuvėse pavyzdžiu, greta taip pamėgtos estrados po truputį sugrąžintų į rytų Aukštaitijos bei kitų Lietuvos regionų vestuvių apeigas tradicinį, nuo seno grotą repertuarą.

Rūta Žarskienė

Būtina patikslinti: ne Basanavičius, o Volteris

Folkloristės muzikės Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė kruopščiai padirbėjo rengdamos pačių pirmųjų, XIX amžiaus pirmojoje pusėje darytų lietuvių liaudies muzikos garso įrašų leidinį *Lietuvių etnografinės muzikos fonogramos 1908–1942*¹. Labai teigiamai yra įvertinta jo didžiulė svarba ne tik mokslo tyrimams, bet ir praktinei muzikinio folkloro veiklai². Jau vien leidinio sudarytojų rūpestis ir pastangos atgaivinti daugiau

kaip prieš šimtą metų darytus ir laiko tėkmės neigiamai paveiktus (ar ir visiškai sugadintus) trapiose laikmenose atsidūrusius melodijų įrašus yra davęs nepaprastą rezultatą. Juk daug ką reiškia net 117 fonografo volelių identifikavimas teturint vos vieną kitą duomenį, reikalingą norint nustatyti įrašytoją, įrašymo vietą ir laiką.

Deja, į leidinį prasprūdo netikslumas, susijęs su iškilia Jono Basanavičiaus asmenybe: nurodoma, kad jis Šilavote yra užrašęs fonografu tris čia publikuojamas dainas (6, 7 ir 16 iš atitinkamų LTRF 6, 12, 54 volelių). Leidinio parengėjas, matyt, iš dalies suklaidino *Velenėlių knyga* – taip pavadintas rankraštinis fonografų volelių katalogas, į kurį minėti įrašai įtraukti jau praėjus dviem dešimtme-

¹ *Lietuvių etnografinės muzikos fonogramos 1908–1942*, sudarė ir parengė Austė Nakienė, Rūta Žarskienė, Vilnius, 2007.

² Žr. Romualdas Apanavičius. Atgijusių fonogramų aidas, *Tautosakos darbai*, 2008, [t.] XXXVI, p. 320–322.